

"IJODNI ANGLASH BAXTI": OZOD SHARAFIDDINOV MAQOLALARIDA ADABIY TANQID VA TAFAKKUR MEZONLARI TASVIRI.

Jahonova Malika Ibodullo qizi

malikahodiyeva08gmail.com

ORCID: 0009-0005-7797-1387

Annotatsiya. Ushbu tezisda O‘zbekiston Qahramoni Ozod Sharafiddinovning “Ijodni anglash baxti” asaridagi bir qancha maqolalari tahlil qilindi. Adib asarlarining bugungi jamiyat hayotidagi ahamiyati, dolzarblik darajasi yoritildi.

Kalit so‘zlar: munaqqid, ilm, ijod, adabiyot, millat, publitsistika, kitobxon.

Abstract. In this article, several articles of the Hero of Uzbekistan Ozod Sharafiddinov's work entitled "The Happiness of Realizing Creativity" were analyzed. The importance and relevance of the writer's works in the life of today's society was highlighted.

Key words: critic, science, creativity, literature, nation, journalism, reader.

Ozod Sharafiddinov serqirra ijodkor, benazir munaqqid, yetuk davlat arbobi, mohir tarjimon, bir so‘z bilan aytganda, O‘zbekistonning chinakam qahramon adiblaridandir. Uning yaratgan ijod mahsullari hali hamon kitobxonlar orasida qo‘lma- qo‘l bo‘lib keladi. Ozod Sharafiddinov yozgan maqolalarida bor vujudi bilan yashar, jumllarini aniqlik, mantiqan izchillik unsurlari boyitib turardi. Uning asarlari tilining nafisligi, mazmunan yetukligi, hissiyotlarga, insoniy fazilatlariga to‘laligi bilan o‘zgacha ahamiyat kasb etadi. Qaysiki bir asarini mutolaa uchun kitobxon qo‘liga olmasin, shubhasiz, adib ijodiga bo‘lgan mehri, o‘zbek adabiyoti va jadidlariga nisbatan hurmati ortadi. Ayniqsa, adib asarlarining cho‘qqisi bo‘lmish “ Ijodni anglash baxti” xususida so‘z borganda, biz ta’riflashga intilayotgan jamiiki tafakkur sifatlarini kitobdagi har bir maqolada uchratish mumkin.

Ushbu asar shoirning ichki ruhiyatini, ijod jarayonlarining sirli va go‘zal tomonlarini aks ettiradi. Asar o‘zbek ijodkorlarining faoliyatini yoritish bilan cheklanib qolmasdan, ular haqidagi noyob ma’lumotlarni ham taqdim etadi. Darsliklar, o‘quv adabiyotlar orqali biz adiblarimiz hayot va ijod yo‘li haqida atroflicha axborotga egamiz. Aslida, har bir adabiyot vakili adiblarimizning ilmiy merosini chuqur o‘rganishni istasa, albatta, bu asarni o‘qimog‘i, undan estetik zavq olmog‘i kerak. Ozod Sharafiddinov kitobdagi har bir maqolasi orqali kitobxonni insoniy tuyg‘ularni ulug‘lashga, qadrlashga chaqiradi. Misol tariqasida “G‘aroyib haqiqatni kashf etdim” maqolasiga murojaat qilsak, unda adib: “Biz yashab turgan bu ko‘hna dunyoni insonlarning bir-biriga bo‘lgan mehri-muhabbati, oqibati

qutqaradi. Odamlar! Bir-birlaringni sevinglar! Bir-birlaringga mehribon bo'linglar! Bir-birlaringdan yaxshiliklaringni ayamanglar!" deya ta'kidlaydi.

Naqadar muhabbatga limmo-lim jumlar... Bu asar yaratilganligiga qariyb 24 yildan oshdi. Undagi jumlar mohiyati, ta'sir kuchi hamon o'z ahamiyatini yo'qotgani yo'q. Bugun yor-u birodarlari u yoqda tursin, farzandlariga mehr-shafqat ko'rsatmayotgan otanonalar qancha?² Ba'zan ularning millatdoshi ekanligingdan uyalasan kishi. Ko'rinib turibdiki, Ozod Sharafiddinovning ilmiy merosi makon va zamon tanlamaydi, o'z qiymatini yo'qotmaydi.

Asar haqidagi so'zimizni adibimizning "Adabiyotda diniy ohanglar" maqolasi bilan davom ettiramiz. Ushbu maqolada xalqlar hayotida dinning o'rni, jahon adabiyoti, ayniqsa, sharq adabiyotida dinning falsafiy va axloqiy qarashlari targ'iboti xususida so'z boradi. Diniy adabiyotlar, asarlarning yaratilish evolyutsiyasi haqida nodir ma'lumotlar taqdim etilgan. Shuningdek, maqolada Ozod Sharafiddinov Dushan Fayziyning Ismoil Al-Buxoriyga bag'ishlangan she'riy romanini tanqid ostiga oladi. Asarning biografik ma'lumotlarga boyligi, ijodkorning she'riyat bobida egallagan tajribasi yaqqol sezilib turganligini e'tirof etish bilan bir qatorda, asardagi qator kamchiliklar borasida ham to'xtalib o'tadi.

"O'z davrining eng buyuk aql egasi bo'lmish bu ulug' inson haqida badiiy asar o'qiganingda, qalbing o'z-o'zidan nurga to'lmayotganini, butun vujudingni allanechuk pokiza tuyg'ular asir qilib olganini, hislaring junbushga kelib, fikrlaringda inqiloblar yuz berganini payqashni istaysan kishi".

Munaqqid Ozod Sharafiddinov mazkur asarni o'qiganida, e'tiqodini uyg'otib yuborguvchi ijod kuchini, ruhiy ozuqani vujudi, qalbi his qilmaganini, ko'pgina o'rtamiyona asarlar qatori atroflicha axborot berish bilan cheklanib qolganligini izohlaydi. Shu o'rinda ijodga bo'lgan cheksiz muhabbatga, fidoiylikka yorqin misol qilib, atoqli yozuvchi Irving Stounning "Uyg'onish davrining daho san'atkori Mikelanjelo" asaridagi bosh qahramon Mikelanjeloni keltiradi. Buyuk rassom va haykaltarosh Mikelanjelo ijod mahsullarini yanada jonli va jozibador yaratish uchun chekkan mashaqqati, tinimsiz mehnati va mahorat egallash borasida hech qanday to'siqlardan cho'chimasligi, o'z sohasining eng oldi bo'lishga intilishlarini Ozod Sharafiddinov yuksak baholagan.

Adib G'afur G'ulom, Oybek, Said Ahmad, Abdulla Qahhor, Zulfiya, Abdulla Oripov, Odil Yoqubov, Maqsud Shayxzoda singari bi qator adabiyotimiz fidoyilari ilmiy faoliyati, durdona asarlarning yaratilish jarayonlari, ijodkorlarning ruhiyati, insoniy fazilatlari, ichki dunyosi, fitratiga xos qadriyatlarini mahorat bilan tasvirlagan.

"Buyuklarimiz bag'rimizga qaytdi" nomli maqolasida Oybekni shunday ta'riflaydi:

² <https://search.app/xkeWX2eH9tiXDvxK7>

“Oybek ko‘p qirrali iste’dod egasi edi. U ijodni shoir sifatida boshlab, nosir sifatida davom ettirdi. U adabiyotning mohiyatini teran tushunar, uni o‘tkinchi siyosiy tamoyillardan ustun turishini bilar va shu qarashlari uchun jasorat bilan kurasha olardi.”

Shu o‘rinda adib bizga 1927- yil voqealarini eslatadi. Mazkur yilda Cho‘lponni “xalq manfaatidan olis turadigan, g‘oyaviy zararli ziyolilar shoiri” nomli maqola partiyaning mafkuraviy kuchlari tomonidan matbuotda chop etiladi. Ularga qarshi chiqish qanchalik xatarli bo‘lmasin, Oybek hech narsadan tap tortmay Cho‘lponni himoya qilib, o‘z qarashlarini Pushkin misolida isbotlaydi.

Ozod Sharafiddinov asarga Abdulla Qahhor hamda uning turmush o‘rtog‘i Kibriyo opa haqida ham bir nechta maqolalar kiritgan. “Bu uyning chirog‘i hamisha yoniq”, “Kibriyo opaning holvasi”, “Buyuklarimiz bag‘rimizga qaytdi” shular jumlasidandir.

“Abdulla Qahhor adabiyotimizning yorqin yulduzlaridan biridir. Mening nazarimda, qaysi jihatlardan olib qaramang, agar yozuvchilik bobida jahon standarti mavjud bo‘lsa, Abdulla Qahhor bu standartlarning hamma talablariga to‘la mos keladi. Abdulla Qahhor o‘zbek yozuvchilari ichida partiya o‘rnatgan tartiblarga, tazyiqlarga qarshi oshkora va eng faol kurash olib borgan inson edi.”

Abdulla Qahhor haqida so‘z borar ekan, Ozod Sharafiddinov ko‘plab o‘zbek ijodkorlari kabi ular ham uysizlikdan aziyat chekkanini ta’kidlaydi. Biroq bu darbadarlik ijodkorda 35 yil davom etganini, tuzumning og‘ir jazolari, partiya vakillarining tahdidlari, so‘z erkinligini cheklash bilan bog‘liq jiddiy jarayonlar tasvirlanadi.

“Kibriyo opaning holvasi” nomli maqolada esa Abdulla Qahhor va Kibriyo opaning turmush munosabatlari, bir-birlariga bo‘lgan cheksiz hurmat, muhabbat tuyg‘ulari, g‘azaliyot kechalarining go‘zalliklari, yuksak savodxonligi e’tirof etiladi. Adib Kibriyo opaning uy- ro‘zg‘or ishlarida mohirligi, pazandalik sifatlariga alohida urg‘u berib, ayniqsa, holvapazliklarini maqtaydi.

“Kibriyo opaning yana bir noyob hunari bor edi – u kishi yaxshigina holvapaz edilar. U kishi bu kasbni mukammal egallagan va bu borada har qanday mohir usta bilan bellasha olar edilar. To‘g‘ri u kishi har qanday holvani ham pishiravermas edilar. U kishi bir yilda ko‘p emas uch-to‘rt martagina dasturxonga holva tortardilar. Biz uni “Holvai Kibriyo” deb atardik. Men hatto qand kasaliga chalinib, shirinlik yeyishim mutlaqo mumkin bo‘lmay qolgan kezlarda ham “ Holvayi Kibriyo” ni ko‘rganda nafsimni tiya olmasdim.”

Kibriyo opa “Chorak asr hamnafas” nomli kitob yozib, unda 25 yillik turmush tarixi, baxtli oila barpo etish yo‘lida muhim hayotiy maslahatlar, er-xotin munosabatlari, to‘g‘riso‘zlik, halollik, o‘zaro ishonch tuyg‘ularining ahamiyati, mohiyati yoritilib, Abdulla Qahhor bilan bog‘liq boqiy xotiralaridan misollar bilan boyitgan. Kibriyo Qahhorova sa’y-harakatlari bilan Abdulla Qahhor uy muzeyi tashkil etilgan.

Ozod Sharafiddinov maqolalarining har biri haqida o‘nlab sahifa ilmiy-tahliliy maqolalar yaratish mumkin. Adib fitratiga xos samimiyluk uning ijod namunalari

ko'chgan. Uning maqolalari faqatgina tanqid asosiga qurilmagan. Ozod Sharafiddinov kuchli tahlilga tayanib, adabiyotimizda komil asarlar salmog'i ortishi yo'lidagina o'rinli tanqidiy yondashuvga tayangan. Maqolani shunchaki qog'oz qoralash uchun emas, balki butun vujudi bilan, tafakkuri bilan yaratishga, chinakamiga ijodni anglashga intilgan. Faqat mutolaa bilan cheklanib qolmasdan, dramaturgiya sohasidan ham xabardor bo'lib, sahna asarlari, kinofilmlarning o'tkir kuzatuvchilaridan biri bo'lgan. "Boysuncha uylanish", "Gamletning qaytishi" nomli maqolalari uning talabchan tomoshabin-kuzatuvchi ekanligining yaqqol misolidir.

"Boysuncha uylanish" maqolasida qahramonlarning xatti-harakatlari, ijodiy yondashuvi, film syujeti adib tomonidan ijobiy baholansa, "Gamletning qaytishi" nomli maqolasida sahna asarida biroz kamchiliklar borligi xususida o'z fikrlarini keltiradi:

"Gamlet rolini allaqachon sahnada va telefilmlarda bir qator rollari bilan tomoshabinning e'tiborini o'ziga jalb qila bilgan iqtidorli aktyor- Tohir Saidov o'ynagan. Albatta, uning oldida juda katta psixologik qiyinchiliklar turadi – agarda u chinakam san'atkor bo'lsa, o'zi yaratgan Gamletning shu paytga qadar yaratilgan va odamlar tasavvuriga o'rnatilgan obrazidan farq qiladigan tomonlarini ochib bermog'i kerak edi. Dastlabki sahnalarda u negadir sustroq harakat qildi, uning nutqiga ham bardamlik va shiddat yetishmagandek bo'ldi..."

Ofeliya rolini ijro etgan Gulchehra Eshonqulova haqida esa:

"Afsuski, Gulchehra Eshonqulova ijrosida Ofeliyadagi ichki drammatizm, ruhiy fojeaning ildizlari yetarlicha ochilgan emas. Lekin shunga qaramay, men Gulchehraxonni akademik teatrimiz sahnasidagi birinchi chiqishi bilan tabriklayman. O'ylaymanki, hali kelajakda bu qizimiz tomoshabinlarga ancha rang-barang obrazlar taqdim etajak."

Xulosa o'rnida aytadigan bo'lsak, Ozod Sharafiddinov munaqqid bo'lganda ham, faqat kamchilik jihatlarini emas, balki ustunlik tomonlarini ham mahorat bilan, jummalarni mantiqan bir-biriga uzviy bog'lab, har qanday ijod kishisining mehnatini toptamay, inson qadr-qimmatini birinchi o'ringa qo'ygan benazir ilm ahlidan edi. Ozod Sharafiddinov zabardast yozuvchi, kuchli iroda, jasorat, o'tkir tafakkur sohibi edi. Ijodda o'zini topa olgan, uslubini topa olgan, o'z so'ziga ega, o'zbek adabiyoti uchun, publitsistikasi uchun munosib asarlar yaratish yo'lida har qanday to'siqlarni bardosh bilan yengib o'tgan millat qahramoni - Ozod Sharafiddinov. O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Islom Karimov Ozod Sharafiddinov haqida shunday degan edi:

"Hayotining aksariyat qismi shifokorlar nazoratida, og'ir, tinkani quritadigan muolajalar ostida o'tdi. 1997-yilning yoz oylarida qand kasalligi zo'rayib, domla og'ir operatsiyani boshidan o'tkazadi. Kasallik yanada kuchayib boraverdi, Ozod akaning ikkala oyog'ini ham kesishga tog'ri keldi. Bu ham yetmagandek ko'rish quvvati ham nihoyatda zaiflashib qoldi. Ana shunday og'ir ahvolda ham bu inson "Jahon adabiyoti" jurnalining bosh muharriri sifatida o'z burchiga, e'tiqodiga sodiq qolib, lupa yordamida jurnal

materiallarini tahrir qilib borish bilan birga, qirqdan ortiq yirik roman va qissalarni o'zbek tiliga tarjima qilgani haqiqiy qahramonlikdir.”

Ozod Sharafiddinovning milliy adabiyotimizga qo'shgan hissi beqiyosdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ozod Sharafiddinov “Ijodni anglash baxti” “Sharq” nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi. Toshkent-2004
2. <https://search.app/xkeWX2eH9tiXDvxK7>
3. “ Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch” Toshkent. Ma'naviyat” 2008

